

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИОННО
ГРАЖДАНСКО ПОВЕДЕНИЕ

автор: Биляна Цветанова Александрова

научен ръководител: професор д.пс.н. Снежана Илиева

рецензент: проф. д.с.н. Цветан Давидков – член на научно жури в съответствие със заповед РД 38-686 / 13-11-2017 на Ректора на Софийския университет.

Рецензираният текст е дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.2 Психология, научна специалност „Трудова психология“. Авторката е редовен докторант към катедра „Трудова, организационна и педагогическа психология“. Тя е изпълнила предвидения учебен план в пълен обем.

В дисертационния текст се изследва взаимодействието между различни подходи в управлението на човешките ресурси (УЧР) и процеса на формиране на организационно гражданско поведение (ОГП). *Основни теоретични ключове* за разбиране на дисертационното изследване са: подходи в УЧР и ОГП.

Дисертационният труд е с общ обем 243 страници. *Структуриран е*, както следва: ВЪВЕДЕНИЕ (с. 3-6); ГЛАВА 1. ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ (7-52); ГЛАВА 2. ОРГАНИЗАЦИОННО ГРАЖДАНСКО ПОВЕДЕНИЕ (53-95); ГЛАВА 3. ТЕОРЕТИЧНА ПОСТАНОВКА И ДИЗАЙН НА ИЗСЛЕДВАНЕТО (96-122); ГЛАВА 4. АНАЛИЗ НА ПОДХОДИТЕ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИОННО ГРАЖДАНСКО ПОВЕДЕНИЕ (123-194); ОБОБЩЕНИЕ (195-199); ЗАКЛЮЧЕНИЕ (200-201); БИБЛИОГРАФИЯ (202-220); ПРИЛОЖЕНИЯ (221-243).

Във въведението е заявена общата насоченост на изследването – в българска социо-културна среда да се провери връзката между „онези подходи и практики в управлението на човешките ресурси, които предопределят формирането на организационно гражданско поведение“ (дисертация, с. 3), доколкото един от основните критерии „за ефективно управление на човешките ресурси е организационното гражданско поведение (дисертация, с. 4).

Глави I и II имат предимно теоретичен характер. В глава I се идентифицират различни подходи в УЧР: същност и модели на УЧР; практически аспекти и институции в УЧР. В глава II се изяснява същността на организационното гражданско поведение; самостоятелно внимание е отделено на предпоставките и факторите за формиране на ОГП, а така също на последиците от ОГП.

В глава III вниманието е насочено към теоретичната постановка, дизайна и основните характеристики на изследването (цел, задачи,

хипотези; инструментариум + психометрични характеристики; процедура + обработка на данните; извадка).

В глава IV са представени / анализирани резултатите от изследването. В центъра на вниманието последователно са: тенденциите и практиките в УЧР; организационното гражданско поведение; взаимовръзки между подходите и практиките в УЧР и ОГП.

В обобщението и заключението са синтезирани основните резултати от проучването.

Информационните източници са 249, предимно на английски език.

В приложение (11 приложения) са представени изследователски инструменти и резултати от обработки на емпиричната информация.

Цялостната ми оценка за текста е положителна. Аргументи:

- Текстът е представен в по-развита и зряла форма в сравнение с предходния. Авторката е оценила критично предложенията за подобрения и е отразила тези, за които е преценила, че са основателни.
- Темата е актуална, недостатъчно изследвана в България (и от български изследователи). Изборът ѝ предоставя благоприятна възможност за „потапяне“ и напредък на млад амбициозен изследовател.

- Авторката си поставя за цел да изследва взаимовръзки между подходи в УЧР (категоризирани в набор от признаци / променливи) и стимулиране на ОГП. Стратегията за постигане на целта предполага събирателска и аналитична работа в полето на теоретичните конструкции, формулиране на хипотези, дизайн на проучване, анализ на данни; формулиране на изводи и препоръки. Всеки от тези компоненти е наличен и може да бъде защитен.
- Авторката работи умело с информационните източници. Анализът на информационните източници показва, че е обърнато внимание както на основни монографични текстове, така също на предходни изследвания и съвременна периодика. Използването на информационните източници е коректно.
- Проверени са 4 (четири) хипотези (автореферат, сс 17-18; дисертация, сс 102-103. Хипотезите са формулирани разбираемо и дават представа както за изследователското поле, така също за стратегията на научното дирене. Добро впечатление прави следното: а) авторката полага усилия да обоснове хипотезите – най-често аргументи се черпят от вече проведени изследвания, известни на авторката от обзора на подходящи източници; б) още при „появата“ си, хипотезите са придружени с насоки за това как ще бъдат проверени.
- Избраните инструменти (новосъздадени и/ или адаптирани) са подходящи за операционализиране на използваните теоретични конструкции. Избраните (и използвани) методи за обработка на емпиричните данни са подходящи.

- Параметрите на изследването (вкл. постигнатият корпус от изследвани лица – 359) дават основание да се приеме, че данните и резултатите са с добра представителност. Апаратът за обработване на данните / проверка на хипотезите се използва коректно. Докторантът показва добра изследователска сръчност.
- Постигнатите резултати са стойностни / полезни.
- В целия текст се откриват доказателства, че авторката има самочувствието да „плува в свои води“ - постигната е основна цел на докторантурата: разширяване на научния кръгозор; повишаване на професионалната подготовка; усвояване на умения за самостоятелна изследователска работа.

Критични бележки, препоръки

Посоченото в този раздел да се приема като възможности за подобряване – не като отричане на постигнатия положителен резултат.

- В глава IV - АНАЛИЗ НА ПОДХОДИТЕ В УЧР ЗА ФОРМИРАНЕ НА ОГП – авторката структурира представянето на резултатите по следния начин: представя структурирано резултати и накрая на съответния раздел декларира по какъв начин представеното се отнася към съответната хипотеза (вж. сс 31, 32, 38, 41 от автореферата; съответно сс 149-150, 159, 184, 194 от дисертацията). Това частично затруднява читателя – той трябва да стигне до посочените страници, за да разбере

смисъла на това, което е чел преди. Може би проследяването на текста би се улеснило, ако в началото на съответните части на глава IV ясно се декларира „Проверка на хипотеза „ и са дава кратък план на тази проверка. Друга възможност е при дефинирането / обсъждането на дадена хипотеза да се прави препратка (например: хипотезата се проверява в глава ..., раздел ...).

- Предвид съвременни промени и развития в съдържанието и „философията“ на функцията УЧР¹ (нямам предвид само засилването на стратегическата ориентация в УЧР), вероятно типологизирането на подходите в УЧР ще претърпи промени. Това може да бъде основание при бъдещи подобни проучвания този род развития да се вземат предвид.
- На места в текста могат да се подобрят стилът на изказ, пунктуацията („ах тези запетайки“); използването на български еквиваленти на чуждици; на места може да се дискутира върху точността на определени изрази.
- Би било полезно (например в заключението) авторката да изяви възможни насоки за продължения на настоящето изследване.

В духа на рецензионната стилистика отново декларирам, че това са разсъждения и оценки, насочени по-скоро към бъдещето (те подчертават високата ми оценка за постигнатото – не го омаловажават).

¹ Вж. например проучванията на Бостанската консултантска група „Creating People Advantage“; проучвания на KPMG и др. глобални консултантски компании. Има основания да се приеме, че се променя съдържанието на функцията и значимостта за организацията на отделни нейни компоненти.

Оценка на приносите. Претенцията за приноси може да бъде приета (автореферат – с. 43). Приносите са очертани в полето на използваните теоретични конструкции и тяхното категоризиране като част от изграждането и обосноваването на изследователския подход; апробирането на въпросници в българска социо-културна среда; извличане на данни за подходите в УЧР в български организации и прояви на ОГП; разкриването на тенденции в релацията подходи в УЧР – ОГП. Приносите могат да се етикират като създаване и апробиране на модел² и инструментариум за изследване на избрани явления / зависимости в българска социо-културна среда; обогатяване на съществуващото знание и извличане на ново полезно знание с практическа приложимост за работата на ръководители, специалисти по ЧР, други функционални специалисти, организационни консултанти и др.

Автореферат. Авторефератът (45 стр.) представя адекватно текста на дисертационния труд (като – логично – следва неговата структура). Запознаването с автореферата дава възможност за цялостно разбиране на текста на дисертацията. В настоящия вариант текстът е добре онагледен.

Публикации. Кандидатът е представил списък с 13 публикации по темата на дисертацията. Девет от тях са с еднолично авторство; четири – в съавторство. Пет от текстовете са на английски език. Публикациите правят публично достойние съществени резултати от

² Можем да дискутираме върху смисъла на „теоретико-емпиричен“ – отнесени към модел.

дисертационното изследване. Броят и характерът на публикациите удовлетворяват напълно (и надхвърлят) изискването за публикационна активност.

Лични впечатления. Познавам г-жа Биляна Александрова като студентка, докторант, отговорник за магистърска програма, хоноруван асистент. Впечатленията ми са изцяло положителни. Организирана, отговорна. С необходимия потенциал и възможности да се развива като стойностен преподавател и изследовател.

Заключение. Предвид казаното по-горе, правя следния *извод*: текстът съответства напълно на изискванията за присъждане на образователната и научна степен ДОКТОР по професионално направление 3.2 "Психология", научна специалност „Трудова психология“. Ще подкрепя решение на уважаемото научно жури за присъждане на г-жа Биляна Александрова на образователната и научна степен ДОКТОР; призовавам членовете на научното жури също да подкрепят такова решение.

София, 08 януари 2018 г.

Рецензент:



(проф. д.с.н. Цветан Давидков)